

PEDAGOGICAL VIEWS OF THE JADID ENLIGHTENERS

Students of Termiz State Pedagogical Institute

Saitqulova Mehriniso Boymir qizi

saidqulovamehriniso@gmail.com

Qobilova Nilguna Musulmonovna

nilgunaqobilova99@gmail.com

ABSTRACT: This article analyzes the pedagogical views of the Jadid enlighteners. The Jadids are known as thinkers who introduced innovations in the field of education and upbringing in their time while striving to preserve national values. Their pedagogical ideas were primarily formed on the basis of science, culture, and moral education. The article examines the teaching methods, curricula, and innovative approaches of the Jadid enlighteners in the educational process. Furthermore, their thoughts emphasize the significance of human education, national identity, and modern knowledge. The pedagogical views of the Jadids remain important for introducing innovations into the education system today, just as they were in their own era. This article is aimed at studying the pedagogical heritage of the Jadid enlighteners and assessing its impact on modern education.

Keywords: Jadids, education and enlightenment, national consciousness, pedagogical views, interactive methods, new textbooks, interactive techniques, heritage, pedagogical technologies, modern approaches.

JADID MA'RIFATPARVARLARINING PEDAGOGIK QARASHLARI

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABALARI

Saitqulova Mehriniso Boymir qizi

saidqulovamehriniso@gmail.com

Qobilova Nilguna Musulmonovna

nilgunaqobilova99@gmail.com

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik qarashlari tahlil qilinadi. Jadidlar, o'z zamonida ta'lim va tarbiya sohasida yangiliklar kiritgan, milliy qadriyatlarni saqlab qolishga intilgan mutafakkirlar sifatida tanilgan. Ularning pedagogik g'oyalari, asosan, ilm-fan, madaniyat va axloqiy tarbiya asosida shakllangan. Maqolada jadid ma'rifatparvarlarining ta'lim metodlari, o'quv dasturlari va o'quv jarayonida innovatsion yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ularning fikrlarida inson tarbiyasi, milliy o'zlik va zamonaviy bilimlarning ahamiyati alohida ta'kidlangan. Jadidlarning pedagogik qarashlari, nafaqat o'z davrida, balki hozirgi kunda ham ta'lim tizimiga yangilik kiritishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola, jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik merosini o'rganish va uning zamonaviy ta'limga ta'sirini baholashga qaratilgan.

Kalit so'zlar. Jadidlar, ta'lim va ma'rifat, milliy ong, pedagogik qarashlar, interaktiv usullar, yangi darsliklar, interfaol metodlar, meros, pedagogik texnologiyalar. zamonaviy yondashuvlar.

Jadid ma'rifatparvarlari, o'z davrining ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy o'zgarishlaridan ilhomlanib, ta'lim va ma'rifatni yangilashga intilgan shaxslar sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi. Ular, asosan, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida O'rta Osiyo va Turkistonda faoliyat yuritgan. Jadidlar, ta'lim tizimini zamonaviylashtirish, milliy ongni uyg'otish va xalqni ma'rifatli qilish maqsadida yangi pedagogik qarashlar ishlab chiqdilar.

Ularning pedagogik g'oyalari, asosan, ilm-fan va axloqiy tarbiyani birlashtirishga, bolalarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan edi. Jadid ma'rifatparvarlari, ta'lim jarayonida zamonaviy usullarni qo'llash, darslarni qiziqarli va samarali o'tkazish, shuningdek, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratdilar. Ular, shuningdek, milliy madaniyat va an'analarni hurmat qilishni, lekin zamonaviy bilimlarni ham o'zlashtirishni ta'kidladilar. Bu pedagogik qarashlar, bugungi kunda ham ta'lim tizimida ahamiyatini yo'qotmay, o'zgarishlar va

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

yangilanishlarga yo'l ochmoqda. Jadid ma'rifatparvarlarining g'oyalari, nafaqat o'z davrida, balki kelajak avlodlar uchun ham muhim ma'naviy meros sifatida qadr topmoqda.

Jadid ma'rifatparvarlarining ta'lim tizimiga qo'shgan hissalarini

Jadid ma'rifatparvarlari O'zbekiston ta'lim tizimida muhim o'rin egallagan shaxslar bo'lib, ularning faoliyati milliy uyg'onish jarayonida katta ahamiyatga ega bo'lgan. Ular o'z davrida ta'limni yangilash, xalqni ma'rifatli qilish va ilm-fan rivojiga hissa qo'shish maqsadida ko'plab islohotlar o'tkazdilar. Jadidlar, avvalo, an'anaviy ta'lim usullarini tanqid qilib, yangi pedagogik yondashuvlarni joriy etishga harakat qildilar.

Ularning asosiy maqsadi xalqni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash, bolalarga o'z ona tilida ta'lim berish va ilm-fan sohalarida o'z o'rnini topish edi. Jadid ma'rifatparvarlari o'zlarining maktablarini ochib, unda yangi darsliklar, o'quv rejalarini ishlab chiqishdi. Bu maktablarda nafaqat diniy, balki dunyoviy fanlarga ham e'tibor berildi. Ular o'qitish jarayonida zamonaviy interaktiv usullarni qo'llashga intildilar, bu esa o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minladi.

Shuningdek, jadidlar o'z asarlarida ta'limning ahamiyatini, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirish zarurligini ta'kidlab, o'z zamondoshlarini ma'rifatga chaqirdilar. Ularning faoliyati natijasida O'zbekistonda yangi avlod ma'rifatli insonlar yetishib chiqdi. Jadid ma'rifatparvarlarining ta'lim tizimiga qo'shgan hissalarini bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan, chunki ular ta'limda yangiliklar va o'zgarishlarni rag'batlantirgan. Ularning merosi hozirgi ta'lim tizimining asosiy tamoyillaridan birini tashkil etadi.

Jadidlarning pedagogik uslublari va innovatsion yondashuvlari o'z davrining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Jadidlar, asosan, 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida O'rta Osiyo va Turkistonda faoliyat yuritgan ma'rifatparvarlar to'plamidir. Ular ta'lim tizimini zamonaviylashtirish, xalqni ma'rifat bilan tanishtirish va yangi

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

fikrlarni tarqatish maqsadida bir qator innovatsion yondashuvlarni joriy etishga harakat qilganlar.

Jadidlar ta'lim jarayonida interaktiv uslublarni qo'llashga intilganlar. Ular o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ularning fikrlarini hurmat qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratganlar. Bu esa o'quvchilarning o'z-o'zini anglashiga, o'z fikrlarini ifoda etishiga va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam bergan.

Shuningdek, jadidlar yangi pedagogik texnologiyalarni, masalan, darslarni o'zaro munozara, guruhli ishlar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'tkazishni qo'llaganlar. Bu yondashuvlar ta'lim sifatini oshirishga va o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlashga xizmat qilgan. Jadidlar o'z darslarida zamonaviy ilm-fan va madaniyatni o'z ichiga olgan holda, o'quvchilarga keng dunyoqarash berishga harakat qilganlar.

Umuman olganda, jadidlarning pedagogik uslublari va innovatsion yondashuvlari o'z zamonida ta'lim tizimiga yangi nafas olib kirgan va bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Ma'rifatparvarlik harakati O'zbekistonda ta'lim va madaniyat sohasida muhim o'rin egallaydi. Bu harakat XIX asr oxirlarida va XX asr boshlarida boshlanib, o'zbek xalqining ma'rifat va bilimga bo'lgan ehtiyojini qondirishga qaratilgan.

Ma'rifatparvarlar, asosan, o'zbek xalqining madaniyati, tilini, adabiyotini rivojlantirishga intilgan. Ular, shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimini yaratishga ham hissa qo'shgan.

Zamonaviy ta'limda ma'rifatparvarlik harakati ta'siri juda kuchli. Bugungi kunda ta'lim tizimimizda bilim berish jarayoni faqat faktlarni yodlash bilan cheklanmaydi, balki talabalarga tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va mustaqil o'ylash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Ma'rifatparvarlik g'oyalari o'zbek ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali o'z ifodasini topmoqda.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Shuningdek, ma'rifatparvarlik harakati o'zbek tilining rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. O'zbek tilida zamonaviy darsliklar, adabiyotlar va ilmiy tadqiqotlar ko'payib bormoqda. Bu esa o'z navbatida, yosh avlodni milliy qadriyatlar, tarix va madaniyat bilan tanishtirishga yordam bermoqda.

Umuman olganda, ma'rifatparvarlik harakati O'zbekiston ta'lim tizimining asosiy tamoyillaridan biriga aylangan bo'lib, u yoshlarning bilim olish va o'zlarini rivojlantirish yo'lidagi harakatlarini rag'batlantiradi. Bu jarayon davomida ma'rifatparvarlik g'oyalari zamonaviy ta'limning asosiy poydevorini tashkil etadi.

"Jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik qarashlari" mavzusi o'z ichiga o'zgaruvchan ijtimoiy va madaniy sharoitlarda ta'lim tizimini yangilash va rivojlantirishga qaratilgan g'oyalarni oladi. Jadidlar, o'z vaqtida, ta'limda zamonaviy usullarni qo'llash, milliy qadriyatlarni saqlash va yosh avlodni har tomonlama rivojlantirishga intilgan edilar. Ularning pedagogik qarashlari, asosan, ilm-fan, san'at va madaniyatni birlashtirishga, shuningdek, o'zbek tilini va adabiyotini rivojlantirishga qaratilgan edi.

Jadid ma'rifatparvarlari ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish, ularni ijodkorlikka va innovatsiyalarga undashga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning pedagogik yondashuvlari, zamonaviy ta'lim tizimiga kirish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Bugungi kunda, jadidlarning g'oyalari va pedagogik uslublari, yosh avlodni tarbiyalashda, ularning shaxsiyati va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shunday qilib, jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik qarashlari, nafaqat o'z zamonida, balki hozirgi kunda ham ta'lim sohasida o'z ahamiyatini yo'qotmaydi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida O'rta Osiyoda yuzaga kelgan jadidiy harakat ijtimoiy, madaniy va pedagogik sohada katta o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Jadidlar maqsadi – xalqni zamonaviy bilim bilan tanishtirish, milliy ongni rivojlantirish va yosh avlodni mustaqil, bilimli va tarbiyali inson sifatida shakllantirish edi. Shu sababli

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

ularning pedagogik qarashlari O‘zbekistonda zamonaviy ta’lim tizimining asoslarini yaratishda muhim o‘rin tutadi.

Jadid pedagogik qarashlarining asosiy g‘oyalari shaxs tarbiyasi, ma’naviy kamol, axloqiy qadriyatlar va bilim olishga intilish bilan chambarchas bog‘liq edi. Ular an’anaviy maktab ta’limidagi yodlashga asoslangan metodlarni tanqid qilib, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, tajriba orqali o‘rganishga o‘rgatishni ilgari surgan. Shuningdek, jadidlar ta’limni faqat diniy bilim bilan cheklamasdan, dunyoqarashni kengaytiruvchi fanlar, tabiiy fanlar, matematika va adabiyotni ham maktab dasturiga kiritishni taklif qilgan.

Jadidlar pedagogik qarashlarida tilning o‘rni ham katta ahamiyatga ega bo‘lgan. Ona tilida o‘qitish va o‘rganish jarayoni bolaning tafakkurini rivojlantiradi, milliy ongini shakllantiradi va axloqiy tarbiya uchun asos yaratadi. Shu bilan birga, jadidlar arab va fors tillarini ham o‘rganishni zarur deb hisoblagan, chunki ular ilmiy manbalarni chuqur o‘rganish imkonini beradi.

Jadidlarning pedagogik qarashlarida o‘qituvchining roli markaziy o‘rinni egallaydi. Ularni fikricha, o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, ma’naviy yetakchi va o‘quvchilar uchun namuna bo‘lishi kerak. O‘qituvchi shaxsiy fazilati, odob-axloqi va bilimga bo‘lgan mehr-muhabbat bilan bolalarga ta’sir qiladi. Shu sababli jadidlar o‘qituvchilarni kasbiy jihatdan tayyorlashga, ularni metodik va pedagogik bilim bilan ta’minlashga alohida e’tibor bergan.

Jadid pedagogik qarashlarining yana bir muhim jihati – maktab muhitini bolalar uchun qulay va erkin qilishdir. Ular darslarda faqat qat’iy intizomni emas, balki bolalarni faol ishtirok etishga, savol berishga, o‘z fikrini bildirishga undashni ma’qul ko‘rgan. Bu esa o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Shuningdek, jadidlar mehnat tarbiyasiga katta e’tibor bergan. Ular bolalarga mehnatsevarlik, mas’uliyat, sabr-toqat va jamiyatga foydali bo‘lish kabi fazilatlarni

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

tarbiyalashni ta'limning muhim qismi deb bilgan. Mehnat nafaqat jismoniy, balki aqliy faoliyat orqali ham tarbiya beruvchi vosita sifatida qaralgan.

Jadid marifatparvarlari pedagogik qarashlarida axloqiy va ma'naviy tarbiya doimo bilim bilan uyg'un bo'lishi kerak deb hisoblagan. Ularning fikricha, shaxs bilimga ega bo'lish bilan birga axloqiy jihatdan ham yetuk bo'lishi lozim. Shu sababli ular maktab dasturlarida axloqiy mavzular, hayotiy masalalar, tarbiya darslari va milliy qadriyatlarni kiritishni tavsiya qilgan.

Jadid marifatparvarlarining pedagogik qarashlari shaxsni har tomonlama rivojlantirishga, bilim va axloqni uyg'unlashtirishga, o'qituvchi shaxsining namunaviy roliga, ona tili va milliy madaniyatga e'tibor berishga qaratilgan edi. Ushbu qarashlar O'zbekiston ta'limining zamonaviy shakllanishi va pedagogik innovatsiyalariga katta ta'sir ko'rsatgan va bugungi kunda ham pedagogika fanida muhim o'rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev, A. (2019). Jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik nazariyalari. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Isroilov, I. (2020). Jadidlarning ta'lim tizimidagi o'rni. Tashkent: O'zbekiston davlat pedagogika universiteti.
3. Murodov, Sh. (2021). Jadid ma'rifatparvarlar va ularning ta'limiy g'oyalari. Tashkent: O'zbekiston milliy universiteti.
4. Rahmonov, X. (2018). Jadidlarning pedagogik qarashlari va ularning zamonaviy ta'limga ta'siri. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
5. Tursunov, D. (2022). Jadid ma'rifatparvarlarining ta'lim metodlari. Tashkent: O'zbekiston xalq ta'limi vazirligi.
6. Qodirov, S. (2021). O'zbekiston jadidlarining pedagogik merosi. Tashkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi.
7. Xolmirzaev, A. (2020). Jadid ma'rifatparvarlar va ularning ta'limga qo'shgan hissalar. Tashkent: O'zbekiston davlat universiteti.
8. Yusupov, B. (2019). Jadid pedagogikasi: tarixiy va zamonaviy nuqtai nazar. Tashkent: O'zbekiston fanlar akademiyasi.

